

MAISEMASELVITYS

Ounaslohen ranta-asemakaava

Kittilä; Köngäs ja Tepasto

Riitta Lehtonen 2004

Valokuva: Tepaston kylä, Kontinniemen Kuortanopudas

Sisällysluettelo

1. Johdanto

2. Abioottiset tekijät

3. Alueen maiseman yleispiirteitä

3.1. Maisemamaakunnallinen sijainti

3.2. Maisemaseudullinen sijainti

3.3. Ranta-asemakaava-alueen maiseman yleispiirteitä

4. Maisemarakenneanalyysi

5. Maiseman visuaalinen analyysi

5.1. Köngäs

5.1.1. Ali-Pilttijärvi

5.1.2. Puttaanniemi ja Holistaja

5.2. Kontinniemi

5.2.1. Linnunrajanmukka

5.2.2. Linnunrajanmaa

5.3. Tepasto

5.3.1. Petäjärovanvuoma 1.

5.3.2. Petäjärovanvuoma 2.

5.4. Lehtiniemi

5.4.1. Puksukoski

5.4.2. Patojärämä ja Porokoski

5.5. Kurkkio

6. Kulttuurimaisema ja rakennetun ympäristön analyysi

7. Lähteet

8. Liitteet

1. Johdanto

Työn tarkoituksena on tehdä maisemaselvitys Ounasjoen ja Ali-Pilttijärven rannoilla sijaitsevista ranta-asetakaava-alueista. Alueille rakennetaan loma-asutusta.

Kaavoitettavat alueet sijaitsevat Kittilän kunnassa, Könkään ja Tepaston kylien alueella.

Kaava-alue on jaettu viiteen eri kohteeseen, joiden pinta-ala on yhteensä 233.4340 hehtaaria. Alueista muodostetaan 32 korttelia, joissa on 49 rakennuspaikkaa.

Työn tekijä on biologi Riitta Lehtonen. Alueen maastossa tekijä on ollut kaksi viikkoa kesällä 2001.

2. Alueen luonnon abioottiset ja bioottiset tekijät

2.1. Ilmasto ja sademäärät

Lappi kuuluu mantereiseen ilmastovyöhykkeeseen. Suurilmastollisesti Pohjois-Kittilän Ounasjokilaakso ei ole yhtä mantereista kuin esim. Sompion Lappi idempänä tai Enontekiö pohjoisempana (Ruuhijärvi, Kukko-oja, 1978). Talvikuukaudet ovat keskimäärin leudompia, kesäkuukaudet hieman viileämpiä ja vastaavasti vuorokausittainen lämpötilan vaihtelu pienempi kuin monilla alueilla ympäristössä. Paikallisiin lämpöoloihin vaikuttaa ilmeisesti Ounasjoki koskineen ja alueen rimpiset suot, joissa pohjavesi on lähellä pintaa.

Taulukko 1. Kittilän Pallasjärven säähavaintoaseman ilmastotietoja.

Kuukausi	Keskilämpötila, °C	Sademäärä, mm
tammikuu	-11.6	27
helmikuu	-11.9	26
maaliskuu	-8.0	24
huhtikuu	-2.7	24
toukokuu	3.4	27
kesäkuu	9.8	46
heinäkuu	13.7	64
elokuu	11.4	65
syyskuu	6.0	52
lokakuu	-0.5	34
marraskuu	-5.6	37
joulukuu	-8.8	33
vuosi	-0.4	459

2.2. Kallio- ja maaperä

Kittilän kunnan alueella sijaitsee Lapin vihreäkivimuodostuma, jonka kivilajit ovat pääasiassa metabasalttia ja amfiboliittia. Muuten kallioperä on pääosin varhaisia granitoidikomplekseja (Lehtinen, Nurmi, Rämö; 1998, Niini; 1984).

Suunnittelualueella kallioperä on Länsi-Lapille tunnusomaista Hetan graniittia (Ruuhijärvi, Kukko-oja; 1978). Ounasjoen varsilla, esim. Puksukosken niskassa Hetan graniitti on epätyypillisen punertavaa, mikrokliinipitoista. Mutta esim. Kurkkiovaarassa kivi on vaaleampaa ja liuskeista.

Lähin liuskejakso on havaittavissa esim. Rovavuoma-Karjaspuljunvuoma-Sahmistonvuoma-alueella. Liuskejakso voidaan rajata pääpiirteissään lettokasvillisuuden avulla, joka keskittyy liuskealueille. Alueen monipuolisin lettolajisto esiintyy esim. Sietkuojan latvoilla (Ruuhijärvi, Kukko-oja; 1978)

Maaperältään kangasmaat ja vaarat ovat moreenia. Alavat alueet ovat soita. Ounasjokilaaksossa on myös fluviaalisia hiekkakerrostumia. Erityisen laajoja hiekka-alueet ovat Ounasjoen ja Syvä-Tepastojoen haarassa (Ruuhijärvi, Kukko-oja; 1978).

2.3. Kasvisto ja eläimistö

Kittilän alue kuuluu pääosin Peräpohjolan metsäkasvillisuus- ja aapasuovyöhykkeeseen. Kaava-alueella on kuitenkin havaittavissa vaihtumisvyöhyke Metsä-Lapin metsätyyppeihin.

Aapasuot ovat kesäisin linnustoltaan monipuolisia, todellisia lintuparatiiseja. Yleisin eläin on poro. Muuten alueella esiintyy Lapin luonnolle tyypillistä eläimistöä.

Ranta-asetakaava-alueesta on tehty luontoselvitys ja Natura-arvion tarveharkinta, joissa on käsitelty yksityiskohtaisesti alueen kasvillisuutta, kasvupaikkatyypit ja eläimistöä (Lehtonen 2001 ja 2004). Selvitykset ovat saatavilla kaava-asiakirjojen yhteydessä.

Kulutuskestävyydeltään alueet sopivat hyvin rakentamiseen, kun otetaan huomioon ranta-asetakaava-alueella paikoitellen esiintyvät Ounasjoen virtaaman kovertamat jyrkät rantapenkereet, joissa voi olla mahdollinen sortumavaara.

Tulvan ja jäiden lähdon vaikutus ei voi aina olla ennustettavissa ja vuosittaiset vaihtelut voivat olla hyvinkin suuria. Rakennusten sopivalla sijoittamisella mahdolliset ongelmat on vältettävissä.

3. Maiseman yleispiirteitä

3.1. Maisemamaakunnallinen sijainti

Maisema-aluejaon mukaan Kittilä kuuluu Aapa-Lapin maisemamaakunta-alueeseen. Aapa-Lapin maisemamaakuntaa voi luonnehtia varsin tasaiseksi alueeksi, jossa vuorottelevat laajat aapasuot ja metsäiset erämaat. Maisemakuvaan kuuluvat jäännösvuorina kohoavat yksittäiset tunturit, joiden kerot nousevat noin 300-500 metriä ympäristön pieniä järviä ylemmäksi.

Kasvillisuus on pääosin köyhää ja karua. Pääpuulaji on mänty. Kuuset ovat Lapin ankarien olosuhteiden muovaamia kynttiläkuusia. Soiden osuus pinta-alasta on n. 40-60%. Peräpohjolan aapasoiksi tyypiteltävillä soilla on selväpiirteinen pintarakenne, jossa vuorottelevat kuivahkot jänteet ja vetiset rimmet. Aapasoilla alueen luonto esiintyykin rikkaimmillaan ja tyypillisimmillään (Alalammi, 1993). Alueen suurista joista vain Ounasjoki virtaa luonnonvaraisena.

3.2. Maisemaseudullinen sijainti

Kaavoitettava alue kuuluu maisemaseudullisesti Ounasselän tunturiseutuun. Ounasselän tunturijakso alkaa Yllästunturista (718 m) ja jatkuu Pallastunturista (807 m) Ounastunturiin (723 m). Ounasselän sivuhaara kaartuu Aakenustunturilta (531 m) Levitunturiin (531 m). Maisemassa vaihtelee vivahteikkaasti tunturit, vaarat, metsäiset kairat ja soistuneet laaksot pienten järvien lomassa (Alammi, 1993). Alue onkin kauneutensa ansiosta arvokasta matkailuelinkeinolle.

3.3. Ranta-asemakaava-alueen maiseman yleispiirteitä

Rakentamiseen suunnitellut alueet sijaitsevat aivan Ounasjoen ja Ali-Pilttijärven rantojen tuntumassa, joten maasto on ympäristöön verrattuna alavaa jokilaaksoa tai järvenrantaa. Joen rantavyöhykkeessä sijaitsevilla alueilla luo joki kasvillisuudelle edulliset kosteus- ja lämpöolosuhteet. Maisemaan vaikuttaa myös joen virtauksen muovaama rannan rakenne, jäiden lähtö ja tulvavaikutus.

Suunnittelualueet sijaitsevat Ali-Pilttijärveä lukuunottamatta melko kapealla vyöhykkeellä tien ja joen rannan väliin jäävällä osuudella. Tieltä ei kuitenkaan ole edustavaa näköyhteyttä joelle muualta kuin Puksukosken kohdalla sijaitsevan jyrkänteen reunan näköalapaikalta, joka rauhoitetaan rakentamiselta. Myöskään Ali-Pilttijärvelle ei ole näköyhteyttä tiellä liikkuville.

Tieltä katsoen kaava-alueiden maisema on pääosin seudulle tyypillistä Peräpohjolan metsäkasvillisuutta, puustoisia soita tai tiheitä, koivuvaltaisia rantametsiä.

4. Maisemarakenneanalyysi

Kaavoitettavat alueet sijaitsevat Sirkan ja Raattaman välisellä osuudella Ounasjoen länsirannan ja yleisen tien välissä viidessä erillisessä kohteessa. Maiseman rakenne on periaatteessa kaikissa kohteissa samanlainen; tietä kohti kohoava jokilaakso.

Maisemarakenteen pelkistämällä pyritään luomaan kokonaiskuvan alueen maaston muodoista. Pelkistämistä varten on käytetty väritettyjä karttoja (Liitteet; Kartat 1-5).

Kartoissa on korkeuskäyrien avulla väritetyillä alueilla havainnollistettu maaston kohoamisen muotoa. Värikoodit ovat tässä symbolisia, eivätkä maanpinnan absoluuttista korkeutta kuvaavia, vaan jokea on käytetty nollapisteena, josta kohoaminen metreittäin eri kohteissa on kuvattu aina samalla värillä. Koodien tarkemmat selitykset on esitetty karttojen yhteydessä.

Karttoihin on rajattu puna-keltaisella viivalla kulttuurivaikutteiset alueet ts. alueet, joissa jo on rakennuksia tai esim. peltoa. Olemassaolevat tiet on rajattu mustalla ja väritetty keltaisella.

Alueelle suunnitteilla olevat rakennukset, tontit ja ajoradat on rajattu mustalla.

Puna-oranssilla on väritetty kaava-alueella sijaitseva selännealua (Kartta 4.1 ja 4.2. Puksuvaarantieva), joka on kaava-alueen korkein kohta. Selänteet ovat tyypillisesti karuja ja maaperältään karkearakeisia maa-alueita. Selänteiden kulutuskestävyys ja kasvillisuuden uusiutumiskyky on usein heikkoa. Ne ovat maiseman selkärankoja, jotka tulisi säilyttää rakentamattomina (Oulun seudun ammattikorkeakoulu, 2002). Puksuvaarantievaan ei ole suunnitteilla toimenpiteitä.

Pääasiassa suunnittelualueeseen kuuluu rantavyöhykkeeseen sulautuvaa laaksoa. Maan kohoaminen on usein aluksi jyrkkää ja joen rannalle on monin paikoin muodostunutkin äkkijyrkkiä töyräitä. Alueen koskia on aikoinaan perattu uittoa varten. Näillä alueilla rannat ovat kivisiä valleja.

Rantavyöhyke toimii veden ja maan välisenä suojavyöhykkeenä. Sen kasvillisuus sitoo rantoja ja estää maan ja ravinteiden huuhtoutumista vesistöön. Rantavyöhykkeen kasvillisuutta tulee käsitellä varoen sen tärkeän merkityksen vuoksi (Panu, 1998). Kartassa noin kolme metriä joen tasosta nousevat alueet näkyvät tummanvioletin, -sinisen ja -harmaan jaksoina.

Rantavyöhykkeestä alkaa yleensä loivasti kohoava laaksojakso, joka näkyy kuvattuna vihreän eri sävyinä. Maaperä on usein näillä alueilla puustoisia soita, joka muuttuu kangasmetsiksi maaston yhä kohotessa (kartassa vaalean- ja tummanruskeaa, keltaista ja oranssia).

5. Maiseman visuaalinen analyysi

Maiseman visuaalisessa analyysissä ranta-asetmakaavakohteet on esitelty yksitellen. Jokaisen kohteen maisemasta ja kasvillisuudesta on esitetty kuvia alueen luontoselvityksessä (Lehtonen 2001), joka on saatavilla kaava-asiakirjojen yhteydessä.

5.1. Köngäs (Kartta 1)

5.1.1. Ali-Pilttijärvi

Ali-Pilttijärvi on pieni, rakentamaton ja melko kirkasvetinen erämaajärvi, jonka rannoilta on kauniit näköalat Levitunturiin. Rannat rajoittuvat saraluhtiin, joista maasto kohoaa loivasti muuttuen rämeiksi ja karuhkoiksi, mäntyvaltaisiksi kankaiksi.

5.1.2. Puttaanniemi ja Holistaja

Puttaanniemen pohjoispuolella rannassa on peltoa. Niemen kärjessä on nuorehkoa, koivuvaltaista puustoa, jossa aluskasvillisuutena pääosin ruohovartista kasvillisuutta. Holistajan alueen maasto ovat tuoretta kangasta ja rämeitä. Ranta on melko jyrkkä ja kasvaa tiheää pensaikkoa.

5.2. Kontinniemi (Kartta 2)

5.2.1. Linnunrajanmukka (kartta 2.1.)

Linnunrajanmukan pohjoispuolella kasvaa koivuvaltaista, tiheää metsää. Niemen pohjoispuoli kohoaa kangasmetsäksi, jossa on jyrkkä ja paljas sorakiviranta. Niemen kärjessä on ruohokorpialue ja niemen eteläpuolella kasvaa vaihtelevasti kangasmetsää ja rämettä. Eteläpuolelta alkaa Ketinsaareen rajoittuva kapea jokiuoma, josta kaava-alue jatkuu Linnunrajanmaassa.

5.2.2. Linnunrajanmaa (kartta 2.2.)

Linnunrajanmaassa metsät ovat luonnontilaisia tuoreita kankaita. Välillä maastossa on alavampia, kosteampia notkoja. Rannat ovat osin jyrkkiä, veden kovertamia töyräitä. Osin rannat ovat loivempia luiskia. Aivan alueen eteläreunalla on pieni puro ja sen ympärillä rehevän näköinen kostea lehto.

5.3. Tepasto

5.3.1. Petäjärovanvuoma 1. (kartta 3.1)

Alueella on maatila, peltoja ja loma-asuntoja. Muualla alueelle kasvaa tiheää, nuorta koivumetsää. Ranta on jyrkkä ja pensaikkoinen.

5.3.2. Petäjärovanvuoma 2. (Kartta 3.2.)

Alueella on loma-asunto, jonka ympäristö on raivattu. Metsät ovat tiheitä, nuoria ja koivuvaltaisia. Loma-asunnon pohjoispuolella on tiheiden pajukkojen ja rämeiden ympäröimä oja ja harvennettua koivikkoa.

5.4. Lehtiniemi

5.4.1. Puksukoski (Kartta 4.1.)

Puksukosken pohjoispuolella kasvaa koivumetsiä, joiden ikärakenne vaihtelee. Metsässä on noin 200 m pitkä ja 50 m leveä kivikko, 'pirunpelto'. Alavassa notkossa on luhtainen ruohokorpialue. Rannassa on jäiden hiomia osin kivikkoisia ja hietikkoisia tasaisia alueita.

Puksukosken kohdalla on jyrkkä rinne, josta on näköala tieltä joelle.

Jyrkänteen eteläpuolella on tuoreita kankaita ja tiheitä rantametsiä. Eteläpuolen metsissä on myös pieniä kivikoita.

5.4.2. Patojärämä ja Porokoski (Kartat 4.2. ja 4.3.)

Alueen pohjoisosassa kasvaa kangasmetsiä. Eteläosastaan maasto on soista aina rakennetulle alueelle saakka. Rannat ovat uiton takia tapahtuneen perkauksen takia osittain erittäin kivikkoisia. Alueella sijaitsee vaara, Puksuvaarantieva (256 m), jonka itärinne on varsin jyrkkä.

5.5. Kurkkio (Kartta 5)

Kurkkion Telanivan alueelle menevän tien päässä on vanha tukkien lastausalue, joka on tasoitettu, heinäinen ja pensaikkoinen.

Metsä on valoisaa, harvaa, vanhahkoa koivuvaltaista rinnemetsää.

Eteläosassa aluetta ranta on uiton takia raivattua ja kivikkoista.

6. Kulttuurimaisema ja rakennetun ympäristön analyysi

Alueen pääreitti on soratie, joka kulkee Sirkasta Raattamaan joen muotoa mukaillen. Liikenteellisiä solmukohtia l. risteyksiä ei ole paljon havaittavissa, vaan ne ovat aika huomaamattomia pieniä sivuteitä. Tie haarautuu kunnolla vain Könkään ja Tepaston kylien kohdalta ja jatkuu siltojen yli joen toiselle puolelle. Tieltä on näkymiä etelässä Levitunturiin ja pohjoisessa Ounas- ja Pallastunturiin.

Ympärivuotista asutusta ja maanviljelystä alueella on jonkin verran, joista selkeitä alueita muodostavat Könkään ja Tepaston kylät. Könkään kylä on arvioitu valtakunnallisesti arvokkaaksi maisemakokonaisuudeksi, joka laajoine peltoaukeineen ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaine rakennuksineen on edustava esimerkki Aapa-Lapin jokivarsiasutuksesta (Ympäristöministeriö, 1993). Ranta-asemakaavaan liittyvät suunnitelmat eivät vaikuta millään tavoin Könkään kylän maisemakokonaisuuteen. Jokivarressa on lisäksi mökkiasutusta, joka on usein aika huomaamatonta ja kätkeytynyt ympäröivään luontoon.

Suunnittelualueelle ei ole luetteloitu valtakunnallisesti tai maakunnallisesti arvokkaita maisemakokonaisuuksia tai -nähtävyyksiä eikä myöskään perinnemaisemia.

Alueella ei ollut havaittavissa maastokäyntien aikana muinaismuistoja, kulttuurihistoriallisia muistomerkkejä tai raunioita.

Suunnittelualueelle sijaitsevien kultturivaikutteisten kohteiden (ks. kartat), eli peltojen tai rakennusten ulkopuolisilla alueilla maisema on melko luonnontilainen. Alueilla näkyy ihmisen vaikutus yleensä vain joen viertä kulkevana polkuina, kärryteinä, nuotionpohjina ja vanhoina ylispuuhakkuiden jälkinä, sekä koskien perkauksista johtuvina kivivalleina osalla alueen rannoista. Poikkeuksen tekee Petäjärovanvuoman alue, jossa rannan tiheät, nuoret koivumetsät ovat todennäköisesti vanhoja laidunmaita ja pellonpohjia, jotka ovat kasvaneet umpeen vuosikymmenien saatossa.

7. Lähteet

- Alalammi, P. toim. 1993; Suomen kartasto 350. Maisemat, asuinympäristöt. Maanmittaushallitus, Suomen maantieteellinen seura. Forssan kirjapaino oy. Helsinki
- Lehtinen, M. Nurmi, P. Rämö, T. toim. 1998; Suomen kallioperä. Suomen geologinen seura. Gummerus
- Lehtonen, R. 2001; Luontoselvitys. Kittilä; Köngäs ja Tepasto. Saatavilla Ounaslohen ranta-
asemakaava-asiakirjojen yhteydessä. Kiinteistökartio Oy. Turku
- Lehtonen, R. 2004; Ounaslohen Natura-arvion tarveharkinta. Saatavilla Ounaslohen ranta-
asemakaava-asiakirjojen yhteydessä. Kiinteistökartio Oy. Turku
- Niini, H. 1984; Lappi, Pohjolan luonto, luonnonvarat ja ihminen. Karisto.
- Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Luonnonvara-alan yksikkö. Ympäristösuunnittelu-
opintojakso. 2002; Hailuodon ympäristösuunnittelu. OAMK
- Panu, J. 1998; Maisemarakenteen ja taajamarakenteen yhteensovittaminen. Helsinki:
Ympäristöministeriö
- Ruuhijärvi, R. ja Kukko-oja K. 1978; Ounasjokitutkimuksia. I. Tepaston allasalueen luonto.
Helsinki
- Ympäristöministeriö. 1992; Arvokkaat maisema-alueet. Maisema-aluetyöryhmän mietintö II
66/92. Painatuskeskus Oy. Helsinki

8. Liitteet

8.1. Kartan merkkien selitykset ja yleiskartta alueesta

8.2. Asemakaavakohteet seutukaavakartassa

8.3. Kartat 13 kpl

- 1. Kōngäs
- 1.1. Ali-Pilttijärvi
- 1.2. Puttaanniemi ja Holistaja
- .
- 2. Kontinniemi
- 2.1. Linnunrajanmukka
- 2.2. Linnunrajanmaa
- 3.1. Petäjärovanvuoma 1.
- 3.2. Petäjärovanvuoma 2.
- 4. Lehtiniemi
- 4.1. Puksukoski
- 4.2. Patojärämä
- 4.3. Porokoski
- 5. Kurkkio, Telaniva